

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Факультет педагогіки і психології

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні Вченої ради
НПУ імені М. П. Драгоманова
“_____” _____ 20__ р.
Протокол № _____
Голова Вченої ради, ректор
акад. Андрущенко В. П.

ПОГОДЖЕНО
Директор ТОВ
«Чорнобильський університет»

_____ С.В. Мирний

“_____” _____ 2021 р.

Програма
інтенсивного онлайн-курсу базової фахової підготовки
гідів-екскурсоводів Чорнобильської зони

м. Київ
2021 р.

Розробники програми:

Мирний Сергій Вікторович, магістр наук про довкілля (*environmental sciences and policy*) та хімії, офіцер радіаційної розвідки – ліквідатор наслідків аварії на ЧАЕС, дослідник Чорнобильської катастрофи, організатор і перший дослідник чорнобильського туризму, письменник, сценарист, засновник і директор Чорнобильського університету.

Митник Олександр Якович, доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Попелюшко Роман Павлович, кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Білик Валентина Григорівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри медико біологічних та валеологічних основ охорони життя та здоров'я Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Матвієнко Олена Валеріївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики початкового навчання, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Ємельяненко Ярослав Вікторович, спеціаліст за фахом «Менеджмент організацій», кваліфікація «менеджер зв'язків з громадськістю», голова Асоціації чорнобильських туроператорів, директор «ЧОРНОБИЛЬ ТУР».

Асламова Катерина Володимирівна, голова Асоціації чорнобильських гідів, шеф-гід «ЧОРНОБИЛЬ ТУР».

Пояснювальна записка

Дана програма розроблена на основі курсу, прочитаного в Чорнобильському університеті в 2020 р. (автор С. Мирний), який був першим у світі системним курсом підготовки гідів-екскурсоводів Чорнобильської зони – працівників новітнього в світовому масштабі фаху гідів-екскурсоводів чорнобильського і, ширше кажучи, пост-радіаційного туризму (що охоплює зокрема колишні ядерні полігони Невади (США) і Семілатинська (Казахстан), місця аварій в Чорнобилі (Україна, Білорусь) і Фукусімі (Японія), та ін.).

Мета програми. Підготувати фахових гідів екскурсій в Чорнобильську зону, які володіють необхідним комплексом сучасних мультидисциплінарних наукових

знань (зокрема з ядерної фізики та енергетики, радіобіології, екології, медицини, психології, історії, соціології, культурознавства та ін.) та практичних вмінь та навичок на рівні міжнародних фахових стандартів.

Програма базової фахової підготовки складається з 2-х змістових модулів:

- 1) Чорнобиль і сучасні катастрофи: Теоретичне підґрунтя чорнобильських екскурсій.**
- 2) Чорнобильська зона та проведення екскурсій в ній.**

Основними завданнями опанування модулів є відповідно:

1) Сформуванню розуміння мети, структури та порядку реалізації даної програми фахового навчання через ознайомлення з суттю явищ чорнобильського та пост-радіаційного туризму, їх історією та роллю в подоланні наслідків радіаційних інцидентів, а також із національними та міжнародними стандартами роботи гід-екскурсовода, та додатковими специфічними вимогами туризму в Чорнобильській зоні.

Оволодіти комплексом базових теоретичних та прикладних знань, що охоплює: явища радіоактивності, іонізуючого випромінювання та ядерної енергії; вплив іонізуючого опромінення на біологічні об'єкти та їх захисні реакції на нього; історію та суть Чорнобильської аварії, масштабний комплекс заходів із подолання її першочергових негативних наслідків; порівняння аварій на АЕС Чорнобиля та Фукусіми; вплив на здоров'я матеріальних чинників Чорнобильської аварії (вибуху, радіаційного опромінення та забруднення, хімічного забруднення, травм та нещасних випадків); причини перетворення Чорнобильської аварії у глобальну Чорнобильську катастрофу, та складові останньої; суть психологічної травми й т.зв. «Чорнобильського синдрому», та шляхи оздоровлення після них суспільства, уражених груп та індивідуумів; документальні та художні твори різних жанрів про Чорнобильську катастрофу, та їх вплив на «Чорнобильський синдром»; Чорнобильська катастрофа як феномен української та світової історії, її негативні та позитивні історичні наслідки.

2) Оволодіти набором практичних знань, вмінь та навичок проведення екскурсій в Чорнобильську зону відчуження та обов'язкового відселення, що забезпечать:

радіаційну та загальну безпеку відвідувачів; знання локацій 1- та 2-денних турів, сучасного стану, видів діяльності та управління Чорнобильською зоною; оволодіння методикою проведення 1-, 2- та багатоденних екскурсій, ефективними навичками спілкування та надання першої медичної допомоги в турах; перспективний погляд на

подальший розвиток екскурсійної/туристичної діяльності в Чорнобилі через порівняння з Хіросімою, Фукусімою, Освенцімом/Аушвіцем, Космічним центром NASA, Меморіалом 9/11 та ін.; усвідомлення значення чорнобильського туризму як рушія сучасного етапу подолання негативних та примноження позитивних соціальних, культурних, психологічних наслідків Чорнобиля.

Основні результати опанування програми і компетентності

№ з/п	Результати опанування програми	Компетентності
1.	<p>Слухач має знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - суть явища радіоактивності - типи та характеристики іонізуючого випромінювання - основи ядерної енергетики, принципові схеми різних типів ядерних реакторів - впливи іонізуючого опромінення на біологічні об'єкти, та їх захисні реакції на них - історію, причини й перебіг Чорнобильської аварії - заходи із подолання першочергових негативних наслідків Чорнобильської аварії - впливи на здоров'я матеріальних чинників Чорнобильської аварії (вибуху, радіаційного опромінення та забруднення, хімічного забруднення, травм та нещасних випадків) - суть Чорнобильської катастрофи, її еволюцію та складові, відмінність від Чорнобильської аварії - суть психологічної травми й т.зв. «Чорнобильського синдрому» - шляхи та заходи з оздоровлення після них суспільства, уражених груп та індивідуумів - документальні та художні твори різних жанрів про Чорнобиль, та їх контroversійні впливи на «Чорнобильський синдром»; - погляди на Чорнобильську катастрофу як феномен української та світової історії, що має як негативні так і позитивні історичні наслідки. - правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, зокрема Чорнобильську зону відчуження та обов'язкового відселення 	<p style="text-align: center;"><u>Психологічна;</u> <u>здоров'язбережувальна</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> - історію, об'єкти, природні та соціальні процеси й сучасну діяльність в Чорнобильській зоні під час 1-, 2- та багатоденних екскурсій - логістику 1-, 2- та багатоденних екскурсій - вимоги і правила радіаційної та загальної безпеки у Чорнобильській зоні - послідовність, основні принципи і засоби надання долікарської допомоги - перспективи розвитку екскурсійної/туристичної діяльності в Чорнобильській зоні - значення чорнобильського туризму як рушія сучасного етапу подолання соціальних та психологічних наслідків Чорнобиля; - характеристики іонізуючого випромінювання та його вплив на рослини, тварин і людину. - валеологічні технології щодо збереження здоров'я населення постраждалого від Чорнобильської катастрофи. - види та причини виникнення паніки; - психофізіологічні аспекти стану, поведінки і дій постраждалих в епіцентрі стихійного лиха; - клінічні особливості психогеній при екстремальних ситуаціях; - способи побудови доказового спілкування 	
2.	<p>Слухач повинен уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - порівнювати радіаційні та нерадіаційні ризики сучасних аварій на ядерних об'єктах, та перебування у Чорнобильській зоні - дохідливо доносити до туристів науково-популярні знання з широкого спектру точних, природничих, технічних, гуманітарних та соціальних наук, що необхідні для адекватного розуміння суті й наслідків Чорнобильської катастрофи - знайомити туристів з історією, об'єктами, природними та соціальними процесами й сучасною діяльністю в Чорнобильській зоні під час 1-, 2- та багатоденних екскурсій - забезпечувати логістику 1-, 2- та багатоденних екскурсій - користуватись дозиметричним приладом «Терра-П», та інтерпретувати його показання 	<p style="text-align: center;"><u>Психологічна;</u> <u>здоров'язбережувальна</u></p>

<ul style="list-style-type: none"> - забезпечувати виконання правил радіаційної та загальної безпеки туристами - надавати долікарську допомогу - проводити санітарно-просвітницьку роботу з туристами як щодо оптимізації їх поведінки під час екскурсії в Чорнобильську зону катастрофи, так о здорового способу повсякденного життя - передбачати проблемні ситуації на маршруті й у туристичній групі, запобігати їм, оптимально розв'язувати їх у разі виникнення; - оцінювати радіаційну обстановку, використовуючи дозиметричні прилади різних конструкцій; - проводити аналіз стану навколишнього середовища та впливу його факторів на здоров'я екскурсантів; - спрогнозувати та попередити можливий контакт екскурсантів з потенційно радіаційно-небезпечними об'єктами. - проводити санітарно-просвітницьку роботу щодо збереження екскурсантами власного життя і здоров'я під час подорожі в зону Чорнобильської катастрофи. - надавати долікарську допомогу постраждалим під час екскурсії. - відрізняти стресовий стан від травматичного стресу і від ПТСР; - виділяти основні групи симптомів посттравматичної патології; - виділяти характеристики травми, які здатні викликати травматичний стрес; - розрізняти фази психологічної реакції на травму; - виділяти та надавати допомогу тривожним туристам, а також туристам із страхами й фобіями, налаштованим вороже та агресивним. 	
--	--

Форми контролю:

- контроль обов'язкової участі в заняттях, консультаціях та навчальних екскурсіях, оцінка її активності та якості;
- оцінка реферату/есе (3-7 стор = 5,5-12,5 тис. зн. з пробілами) /Модуль 1/;
- оцінка тексту розробки екскурсії кількома локаціями Чорнобильської зони (5-10 стор = 9-18 тис зн.) /Модуль 2/;
- письмовий екзамен з 3-х питань /одне з кожного модуля/.

Навчально-тематичний план

№ пп	Назва модулів, тем занять, та інших навчальних заходів	Кількість годин				Лектор	
		всього	у тому числі				
			лекції	практичні	лабораторні		Самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7	
Модуль 1. Чорнобиль і сучасні катастрофи: Теоретичне підґрунтя чорнобильських екскурсій							
1.	Тема: Чорнобильська катастрофа як феномен української та світової історії. 1. Чорнобильський туризм: історія та місце у подоланні наслідків аварії. 2. Інформаційні аспекти надзвичайних подій, в т.ч. радіаційних і зокрема Чорнобиля. 3. Завдання та структура курсу.	3	1			2	Мирний Сергій Вікторович
2.	Тема: Психолого-комунікативні аспекти роботи гіда та чорнобильського туризму. 1. Комунікація і спілкування. 2. Психологічна структура спілкування. 3. Дискусія і полеміка. 4. Правила побудови умовиводів.	3	1			2	проф. Митник Олександр Якович

3.	Тема: Радіоактивність та іонізуючі випромінювання 1. Радіоактивні речовини і радіоактивність. 2. Норми і техніка радіаційної безпеки. 3. Основи правил радіаційної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження.	4	2			2	проф. Білик Валентина Григорівна
4.	Тема: Радіація і живі організми: впливи іонізуючого опромінення на рослини, тварин і людину, і захисні реакції біологічних об'єктів 1. Генетична нестабільність, індукована опроміненням. 2. Радіочутливість рослин у залежності від їх біологічних особливостей і фаз росту. 3. Радіонукліди в лісі. 4. Групи лікарських рослин за інтенсивністю накопичення радіонуклідів. 5. Вплив радіації на якість продукції рослинництва. 6. Чутливість тварин різних видів до іонізуючого опромінення. 7. Радіаційне забруднення тварин та їх	4	2			2	проф. Білик Валентина Григорівна

	вплив на міграцію радіонуклідів. 8. Класифікація і клініка променевих хвороб у людини. 9. Канцерогенна дія опромінення.						
5.	Тема: Подолання («ліквідація») негативних наслідків Чорнобильської аварії. 1. Технічні та екологічні аспекти. 2. Порівняння аварій на Чорнобильській АЕС та АЕС Фукусіма Дайїчі, діяльності з ліквідації їх наслідків.	4	2			2	Насвіт Олег Іліодорович
6.	Тема: Вплив комплексу радіаційних чинників Чорнобильської аварії на фізичне (соматичне) здоров'я 1. Безпосередні ефекти 2. Віддалені ефекти 3. Сучасна система медичної експертизи по встановленню причинного зв'язку хвороб, що призвели до втрати здоров'я, працездатності та смерті з дією іонізуючого випромінення та інших шкідливих чинників внаслідок аварії на ЧАЕС у віддаленому післяаварійному періоді.	4	2			2	проф. Білик Валентина Григорівна

7.	<p>Тема: Чорнобильська катастрофа, її складові.</p> <p>1. Чорнобильська катастрофа: визначення та її складові. (інформаційні, психологічні, соціальні /економічні, культурні та ін.).</p> <p>2. Приклад групи чорнобильців-ліквідаторів.</p>	3	1			2	Мирний Сергій Вікторович
8.	<p>Тема: Психологічна травма як інформаційна. «Чорнобильський синдром».</p> <p>1. Психологічна травма як інформаційна. «Чорнобильський синдром».</p> <p>2. Шляхи виліковування та оздоровлення ситуації.</p>	3	1			2	Мирний Сергій Вікторович
9.	<p>Тема: Вплив ЗМІ, документальних та художніх творів на «чорнобильський синдром».</p> <p>1. Вплив ЗМІ на «чорнобильський синдром».</p> <p>2. Документальні та художні твори про Чорнобиль (на прикладах літератури та кіно, екологічного плакату). Пом'якшують чи поглиблюють вони «чорнобильський синдром»?</p>	3	1			2	Мирний Сергій Вікторович

10.	Тема: Радянський ядерний проект і Україна. 1. Радянський ядерний проект і Україна 2. Чорнобиль і рух України до незалежності.	3	1			2	проф. Плохій Сергій Миколайович
11.	Тема: Екскурсія в Чорнобильську зону. 1. Психологічна травма та її інформаційна суть 2. Стрес: сутність, види, фактори, що впливають на його розвиток. 3. Динаміка стресу. Види паніки. Причини виникнення паніки.	8	1		5	2	доц. Попелюшко Роман Павлович
12.	Тема: Екскурсія в Чорнобильську зону. 1. Демонстрація закономірностей радіаційного забруднення та радіоекологічних явищ в Чорнобильській зоні.	8	1		5	2	Мирний Сергій Вікторович
Модуль 2.							
Чорнобильська зона та особливості проведення екскурсій в ній							
13.	Тема: Алгоритм дій гіда 1-денної екскурсії в Чорнобильську зону. 1. Основні локації 1-денного туру (КПП Дитятки, села Залісся та Копачі, «Чорнобиль-2», ЧАЕС, м. Прип'ять, м. Чорнобиль).	4	2			2	Ємельяненко Ярослав Вікторович
14.	Тема: Сучасна діяльність в зоні відчуження. Державне агентство України з	3	1			2	Насвіт Олег Іліодорович

	<p>управління зоною відчуження.</p> <p>1. Перспективи раціонального використання територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.</p> <p>2. Люди в Чорнобильській зоні: працівники зони та ЧАЕС, «самосели».</p> <p>3. Загальні уявлення про Чорнобильську зону Білорусі.</p>						
15.	<p>Тема: Медичний супровід екскурсійної діяльності.</p> <p>1. Види нещасних випадків під час проведення екскурсії: запорошення очей, поранення, вивихи, переломи, кровотеча, втрата свідомості, шок, тепловий та сонячний удари, опіки, обмороження, укуси комахами, отруйними тваринами, алергічні реакції.</p> <p>2. Отруєння: способи надання допомоги при отруєнні продуктами харчування, отруйними рослинами тощо.</p> <p>3. Послідовність, основні принципи і засоби надання першої допомоги. Дії у важких</p>	6	2	2		2	проф. Білик Валентина Григорівна

	<p>випадках: правильність, доцільність дії, швидкість, рішучість, спокій.</p> <p>4. Медична аптечка, її склад, призначення, правила користування.</p> <p>5. Способи штучного дихання, положення потерпілого і дії особи, яка надає допомогу. Непрямий масаж серця. Порядок одночасного виконання масажу серця та штучного дихання.</p> <p>6. Підготовка до транспортування та транспортування потерпілого.</p>						
16.	<p>Тема: Методика проведення дводенної та багатоденних екскурсій в Чорнобильську зону.</p> <p>1. Основні об'єкти показу.</p> <p>2. Радіаційна та загальна безпека туристів та гідів в турах.</p> <p>3. Типові проблемні ситуації в турах та шляхи їх подолання.</p>	4	2			2	Смельяненко Ярослав Вікторович
17.	<p>Тема: Інноваційні види екскурсій.</p> <p>1. Приклади екскурсійної/туристичної діяльності на локаціях Хіросіми, Фукусіми, Освенціма/Аушвіца, Космічного центру NASA, Меморіалу 9/11 та ін. 2. Перспективні</p>	3	1			2	Мирний Сергій Вікторович, Смельяненко Ярослав Вікторович

	формати чорнобильського туризму. Чорнобильський туризм – рушій сучасного етапу подолання соціальних та психологічних наслідків Чорнобиля.						
18.	Тема: Екскурсія в Чорнобильську зону. 1. Елементи психотерапії в турах. 2. Психотерапевтичні методи. 3. Терапевтичні відносини із туристом	10	1		5	4	доц. Попелюшко Роман Павлович Ємельяненк о Ярослав Вікторович
19.	Тема: Екскурсія в Чорнобильську зону. 1. Особливості роботи з тривожними, фобічними, вороже налаштованими, агресивними і особами що відчувають страх 2. Консультування при реакціях страху й фобіях. 3. Консультування вороже налаштованих й агресивних туристів.	10	1		5	4	доц. Попелюшко Роман Павлович Ємельяненк о Ярослав Вікторович
20.	Підсумковий контроль	2		2			
	Разом	90	26	2	20	42	